

PROKOPP GYULA EMLÉKEZETE (1902–1983)

Nagy fájdalommal, megindultan jöttem ide és hoztam magammal a magyar múzeumok, magyar muzeológusok, történet- és művészettörténet-írók utolsó üdvözlését nagy halottunknak, dr. Prokopp Gyulának ravatalához. Magam az esztergomi múzeumoknál kis híján egy évtizedet tölthettem Prokopp Gyulával közös munkában. Ezekben a nehéz esztendőekben együttműködésünk során mély tisztelettel tanultam meg becsülni és tisztelni férfias jellemét, töretlen erkölcsiségét, kutatói tehetségét. Szülővárosa, Esztergom s azon át a régi Magyarország művelődés- és művészettörténete terén kifejtett egyre tágulóbb s egyre elmélyültebb tudományos munkáját.

Hosszú élete során – hiszen a Szentírás pátriárkáinak korát érte meg – a hit és a munka szabta meg rögs életútját. Meirt rögs volt ez az életút, és nehéz! Felívelő jogászi pályáját – önhibáján kívül – derékban törték ketté. Ám az igazságba vetett hite, törhetetlen bizodalma, családja iránt érzett mélységes felelősségérzete, a szeretet megacélozta. És átsegítette őt életének ezen a fájdalmas, szenvedésekkel, megaláztatásokkal teli válságán.

Prokopp Gyula avatott ismerője volt és avatott ismertetője lett Esztergom és Magyarország középkori és újkori történetének. Kitűnő bűvara, szakembere hajdani latinitásunknak; középkori oklevelek, krónikák elmélyedt kutatója. Művelődéstörténeti munkásságára serkentette művészettörténész feleségének, idővel művészettörténész leányának tudománya, leányának pályaválasztása is. Már néhai Niklay Péterrel együtt részt vett Esztergom egyházi levéltárainak kiadatlan oklevelei regisztrálásában. Elsőként hívta fel a figyelmet Rudnay hercegprímás és Beethoven publikálatlan levélváltására. Még az ötvenes években lefordította és interpretálta Bél Mátyásnak a XVIII. századi Esztergom vármegyéről írt jeles művét, s e kötet közreadásával elsőként törlesztett valamit a magyar történetírásnak Bél Mátyás gigászi munkájával szembeni súlyos adósságán. Életének ezt a második félidejét a történettudománynak, levéltári forráskutatásainak s kutatási eredményei publikálásának szentelte. Szinte szerzetesi alázattal végzett munkájára jellemző, hogy az 1950-es évektől fogva hetven tudományos publikációja látott napvilágot. Ezek forráskutatások eredményei.

Amikor megvált az esztergomi múzeumoktól, néhai Zákonyi Mihálynak, a kitűnő történetírónak örökén az esztergomi egyházi levéltárak levéltárosa lett. Ekkortól fogva már teljes munkaerejét a páratlan értékű egyházi archívumok megóvásának, rendezésének s kutatómunkájának szentelte. Lankadatlan szorgalommal, éles judiciummal, s a nagy kutatók mindig szerencsés kezével rendre jelentek meg művészettörténeti miniatűrjei, kisonográfái, művelődéstörténetünk igazi gyöngyszemei.

Így megvilágította az esztergomi bazilika építészettörténetének egyes szakaszait, a város újkori építészettörténetének ismeretlen fejezeteit. A fűszékesegyházi kincstár egyik monstrenciájáról – amelyet eladdig a tudomány csupán egynek vélt a sok közül – kimutatta: e gótikus szentségtartó donátora Mátyás király volt. Egyik frappáns dolgozatában felderítette: miképpen találta meg a Bach-korszak osztrák kormányzata a Kossuthék által elrejtett magyar szent koronát. Alkotó-kutatómunkája átkarolta a magyar múlt tíz-tizenegy századát. Emlékezetes az a műve is, amelyben a Mohácsnál hősi halált halt II. Lajos király teteme megtalálását írta meg. Itt emlékezett meg arról a II. Lajos király nyakán viselt amuletről,

Elhangzott Prokopp Gyula temetésén, 1983. augusztus 18-án.

amelyről utóbb az özvegy Mária királyné – misztikus szépségű – testamentuma rendelkezett – a szegények javára. Esztergom várostörténete szempontjából maradandót alkotott a hajdani esztergomi Érseki város, a mai Viziváros történeti topográfiájával és családjá, esztergomi megalapítójának, a városépítő Prokopp János építész mérnök alkotómunkájának feltárásával is. Prokopp Gyula az utóbbi harminc esztendő alatt egymaga többet publikált, mint akár egy-egy tudományos munkaközösség. És jobbat, maradandóbbat is, mint egy-néhány!

A kutató író tollát csak a halál ütötte ki kezéből.

Azon a napon, amikor halálának szomorú híreről értesültem, került kezembe a Vigilia augusztusi száma. S az idei Szent István-napi emlékezések sorában szinte még meg sem száradt a nyomdafesték Prokopp Gyulának utolsó írásán! Szinte jelképes ez a hatyúdal, ez a búcsúszó: Magyarországi Szent Erzsébetről szóló megrendítően szép írásával búcsúzott tőlünk.

Most amikor megrendülten veszünk búcsút Esztergom nagy halottjától, úgy érezzük – s ez adhat vigaszt –: olyan férfiútól búcsúzunk, aki nehéz harcát becsülettel harcolta meg. És aki maradandó alkotásaival, emberi-erkölcsi példaadásával szerettei szívében és a mi emlékezetünkben is velünk, közöttünk marad. Mindörökké!

ZOLNAY LÁSZLÓ

IRODALOM

Szöllősi Zoltán: Égítető

E verseskötnyv 28 versének költője ugyan-csak megtornáztatja képzeletünket, de bírja! Mind szóval, mind erővel. Szavakkal építkezik, metsző és elmetszett szavai, két-három szóból préselt, egyetlen szó-kifejezései vannak. Költői helyzeteket és versbeli fordulatokat szóban old meg, szóban keresi és szóban adja meg lírai jelentésváltozásait; nagyon kevés költőt ismerek, akinek annyira fontos a szó (végtermékként, alapelveként), mint Szöllősi Zoltánnak. Ez egészében jellemzi esztétikai szigorúságát. Ereje pedig képkalkoló képességében van.

Verseiben a népdal, a ballada, a litániák reminiscenciái sejthetők (*Expozíció*). Szenvedélyes költészet ez, még akkor is, ha a szelidség felhámja alatt tapintjuk visszafojtott hullámzását, s ha a versszerkesztés pontosságát lépten-nyomon érezzük is. Van valami lepárolt fájdalom a költő hangjában, ami el-elszegi mondatait, lüktető kifejezésekre, letompított fölkiáltásokra bontja,

munkáit szaggatottá teszi kívül s belül. Versei mégis egységesek, mert ki nem mondott, le nem írt sorokból is állnak (*Csak kő, kő se; Álomi próbálkozás*). A szenvedés Szöllősinél a sűrűre szorított képek, képrendszerek mögött – vagy bennük –, lappang s nem is látszik mindig szenvedésnek (*Arnyam*). Képgazdagsága nem azt jelenti, hogy képei halmozódnak a verstesten, mint nagy, szervetlen csomók, hanem képből képbe halad a költő, mindig egy fontos lépést téve előre, egészen a rejtett jelentés kinyílásáig. Verseiben összeérni, összefonódni érezzük az őt és az újat: „Vissza számhoz / félszárnyú kezem szálldos / csőrében égő / cigarettát hoz” (*Expozíció*). Képi cselekvésében József Attila-i szókimondás jellemzi; idézett verse olyan, mint egy fém-imádság. Képi cselekvésének váratlan mozgásirányai vannak, előre-hátra hatnak, kitérnek képi erői, a múltba visszamozognak vagy éppen lógva maradnak, mint a jelen függvényei.

Szöllősi Zoltánt a valóság – tehát nemcsak a külső történések, hanem a saját pórúsfeszültsége is – provokálja különös, egymással nem rokon jelentések, szavak összerán-